

TEISĖJŲ TARYBA

L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 251 4188, faks. (8 5) 268 5187

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai
(teikiama per TAIS)

El. p.: rastine@tm.lt, jolita.slikiene@tm.lt

2020-03-25

1 2020-02-25

Nr. 36P-54-(7,1,10)
pranešimą

DĖL SIŪLYMO PAKEISTI LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO PROCESO KODEKSO 27 STRAIPSNIO 1 PUNKTĄ

Teisėjų taryba gavo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos parengtą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 3, 27, 35, 80, 82, 83, 115, 162², 199, 284, 515, 577, 801 straipsnių pakeitimo, LX skyriaus Ketvirtojo, Penktojo, Šeštojo skirsnių pavadinimų pakeitimo ir Kodekso papildymo 799¹ straipsniu įstatymo projektą Nr. 20-2545 (toliau – Įstatymo projektas Nr. 20-2545) išvadoms pateikti. Įstatymo projektu Nr. 20-2545, be kita ko, siūloma pakeisti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 27 straipsnio 1 punkte įvirtintą bylų rūšinio teismo teismingumo taisyklę, numatant nuo 40 000 eurų iki 100 000 eurų padidinti ieškinio sumą, nuo kurios civilinės bylos pirmąją instanciją priskiriamos nagrinėti apygardų teismams.

Siūlomas CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimas buvo svarstytas teismų bendruomenėje, nuomos dėl siūlomo naujo teisinio reguliavimo pakeitimo pateikė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, apygardų teismai, apylinkių teismai bei apylinkių teismų teisėjus vienijanti asociacija „Apylinkių teismų teisėjų sąjunga“.

Teisėjų taryba, išnagrinėjusi Įstatymo projekte Nr. 20-2545 teikiamą siūlymą pakeisti CPK 27 straipsnio 1 punktą bei įvertinusi teismų bendruomenės pateiktas nuomones, pagal kompetenciją teikia pastabas ir pasiūlymus dėl siūlomo naujo teisinio reguliavimo ir jo įgyvendinimo priemonių bei pasekmių.

Palaikydama CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimo projekto rengėjų siekį trumpinti civilinių bylų nagrinėjimo pirmąją instanciją apygardų teismuose trukmę, Teisėjų taryba pažymi, kad, vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsniu, teisės aktai *inter alia* turi atitikti tikslingumo ir efektyvumo principus. Taigi, dėl proceso įstatymų pakeitimų turi būti sprendžiama išsamiai bei sistemiškai išanalizavus visus veiksnius, turinčius įtakos civilinio proceso veiksmingumui, galimas naujo teisinio reguliavimo pasekmes, poveikį teismų sistemai bei teismų kasdieniniam darbui bei jų veiklos organizavimui. Atkreiptinas dėmesys, kad Konsultacinė Europos teisėjų taryba nuomonėje Nr. 11 (2008) dėl teismų sprendimų kokybės, aptardama teismų sprendimų kokybės veiksnius, nurodė, kad teismų sprendimai pirmiausia grindžiami įstatymų leidžiamosios valdžios priimtais įstatymais. Šie teisės šaltiniai ne tik nustato teismų sistemos klientų teises ir veikas, bet ir teismų sprendimų priėmimo procesą. Taigi, įstatymų leidžiamosios valdžios pasirinkimas daro įtaką teismuose nagrinėjamų bylų pobūdžiui ir apimčiai bei jų nagrinėjimo procesui. Teismų sprendimų kokybę gali paveikti ir pernelyg dažnos įstatymų pataisos, netinkami įstatymų projektai ar įstatymų turinio netikslumai ir teismo proceso trūkumai. Todėl valstybių parlamentai turėtų tinkamai įvertinti ir kontroliuoti galiojančių teisės aktų ir įstatymų projektų poveikį teismų sistemai (11, 12 punktai).

Dėl bylų nagrinėjimo trukmių

Galiojančios redakcijos CPK 27 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad apygardos teismai, kaip pirmosios instancijos teismai, nagrinėja civilines bylas, kuriose ieškinio suma didesnė kaip 40 000 eurų, išskyrus šeimos ir darbo teisinių santykių bylas ir bylas dėl neturtinės žalos atlyginimo.

LIETUVOS
TEISMAI

Įstatymo projektu Nr. 20-2545 siūloma ieškinio sumą, nuo kurios civilinės bylos pirmąją instanciją būtų priskiriamos nagrinėti apygardų teismams, padidinti nuo 40 000 eurų iki 100 000 eurų. Įstatymo projekto Nr. 20-2545 aiškinamajame rašte nurodoma, jog šio projekto parengimą paskatino susiklosčiusi faktinė situacija, kai civilinės bylos pirmąją instanciją apygardų teismuose yra nagrinėjamos žymiai lėčiau nei apylinkių teismuose. Siūlomas CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimas leistų paspartinti šių bylų nagrinėjimą tiek pirmąją, tiek apeliacinę instanciją.

Bylų nagrinėjimo teismuose trukmė yra laikotarpis nuo inicijuojančio bylą procesinio šalies dokumento pateikimo teismui iki baigiamojo teismo procesinio sprendimo priėmimo, per kurį teisme yra išnagrinėjama konkreti byla. Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles apylinkių teismuose civilinės bylos 2019 m. vidutiniškai išnagrinėtos per 95 dienas, 2018 m. – 92, 2017 m. – 91; apygardų teismuose pirmąją instanciją – per 231 dieną (2019 m.), 2018 m. – 292, 2017 m. – 279.

Pažymėtina, kad aiškinamajame rašte nėra išanalizuota ir įvertinta, dėl kokių priežasčių civilinių bylų pirmąją instanciją nagrinėjimo trukmė apygardų teismuose yra esmingai ilgesnė už apylinkių teismų, todėl nėra aišku, ar siūlomas CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimas paspartins, ir jei taip – kokia apimtimi, civilinių bylų išnagrinėjimo greitį. Atkreiptinas dėmesys, kad bylų nagrinėjimo teismuose trukmei (greičiui) įtakos turi daug veiksnių: teisme gaunamų naujų bylų ir dirbančių teisėjų, kurie šias bylas nagrinėja, skaičius (teisėjo darbo krūvis), bylos rūšis ar jos tipas bei sudėtingumas, įstatymuose nurodyti atvejai, kai bylos nagrinėjimas turi būti atidedamas (pvz., proceso šalies liga) arba stabdomas (pvz., juridiniam asmeniui iškelta bankroto byla). Apylinkių teismuose nagrinėjamos bylos kai kuriais atvejais yra paprastesnės teisės klausimais, trumpais reglamentuotais proceso terminais (pvz., darbo bylose, bylose dėl daikto valdymo pažeidimų byla turi būti išnagrinėta ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią buvo baigta pasirengti bylą nagrinėti teisme (CPK 413, 421 straipsniai); bylose, kuriose priimamas sprendimas už akių), o tai galimai turi įtakos ir bylų išnagrinėjimo terminų statistiniams duomenims. Kita vertus, apylinkių teismuose stebima tendencija, kad, kai ieškinio sumos yra didesnės, proceso šalys aktyviau dalyvauja bylos nagrinėjime, keliama sudėtingesni teisės klausimai, organizuojami žodiniai posėdžiai, o tai lemia ir ilgesnius bylų nagrinėjimo terminus. Todėl bylas dėl ieškinių iki 100 000 eurų priskyrus nagrinėti apylinkių teismams ir dėl to padidėjus teismų darbo krūviams, galimai pailgės civilinių bylų išnagrinėjimo apylinkių teismuose trukmė.

Taigi, neišanalizavus visų veiksnių, lemiančių civilinių bylų nagrinėjimo ginčo teisena apylinkių teismuose ir apygardų teismuose trukmę, bylų nagrinėjimo pirmąją instanciją apylinkių ir apygardų teismuose statistinių terminų palyginimas *per se* nėra pakankamai objektyvus ir reikšmingas, o koreliacija tarp siūlomo CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimo ir bylų nagrinėjimo trukmės apygardų teismuose trumpėjimo aiškinamajame rašte nepakankamai pagrįsta.

Atsižvelgiant į tai, Teisėjų tarybos vertinimu, Įstatymo projekto Nr. 20-2545 aiškinamajame rašte trūksta objektyvių duomenų, kurių pagrindu būtų galima daryti išvadą, jog CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimas leis paspartinti civilinių bylų pirmąją instanciją nagrinėjimo trukmę apygardų teismuose. Šiai išvadai pagrįsti (paneigti) visų pirma reikalinga atlikti išsamią veiksnių (priežasčių), lemiančių bylų nagrinėjimo trukmę, analizę.

Dėl apygardų teismų ir apylinkių teismų darbo krūvių

Įstatymo projekto Nr. 20-2545 aiškinamajame rašte nurodoma, jog siūlomas CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimas taip pat sumažintų apygardų teismų darbo krūvį nagrinėjant šias bylas, tokiu būdu sukuriant prielaidas spartesniam apygardų teismams priskirtų kitų bylų nagrinėjimui.

Teisėjų tarybos nuomone, nėra aišku, kokiais statistiniais duomenimis remiantis yra grindžiamas poreikis mažinti visų apygardų teismų darbo krūvį nagrinėjant bylas pirmąją instanciją. Siekiant tinkamai įvertinti poreikį keisti šiuo metu galiojančio CPK 27 straipsnio 1 punkte įtvirtintą nuostatą dėl rūšinio teisingumo, turėtų būti išanalizuota ir įvertinta pastarųjų kelerių metų ne tik

apygardų teismų darbo krūvio statistika, bet ir kaip pasikeistų apylinkių teismų darbo krūvio rodikliai įsigaliojus siūlomam pakeitimui.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pastaruoju metu apylinkių teismų teisėjų per didelio darbo krūvio klausimai vis dažniau keliama tiek teismų savivaldoje, tiek viešojoje erdvėje, todėl siūlomas įstatymo pakeitimas, remiantis objektyviais kriterijais neįvertinus jo įtakos apylinkių teismų darbui, sukeltų tik dar didesnę įtampą apylinkių teismuose bei galėtų lemti bylų nagrinėjamo kokybės apylinkių teismuose nepageidaujamus pokyčius. Taigi, bet kokie sprendimai, darantys įtaką teismo darbo krūviui, turėtų būti visapusiškai apsvarstyti ir pagrįsti.

Pažymėtina, kad pagrindinis rodiklis, parodantis teismo (teisėjo) užimtumą, yra darbo krūvis. Darbo krūvis apskaičiuojamas Teisėjų tarybos 2015 m. gegužės 29 d. nutarimu Nr. 13P-79-(7.1.2) patvirtintame Darbo krūvio skaičiavimo teismuose tvarkos apraše nustatyta tvarka, remiantis Lietuvos teismų informacinės sistemos (toliau – LITEKO) duomenimis apie teismuose išnagrinėtas bylas. Vadovaujantis minėto aprašo 2 punktu, darbo krūvių (atlikto darbo kiekio) dydžiai *skirtingų instancijų teismuose* bei tarp bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų *nėra susiję ir lyginami*. Taigi, vertinant darbo krūvių statistinius duomenis, apygardų teismų darbo krūvio rodikliai gali būti lyginami tik tarp šių teismų tarpusavyje, o apylinkių teismų – tik tarp apylinkių teismų, taip pat palyginant teismų rodiklius su apskaičiuotu vidutiniu darbo krūvio rodikliu atitinkamos instancijos teismuose.

LITEKO statistiniais duomenimis, apygardų teismų darbo krūvis nagrinėjant bylas pirmąja instancija 2017–2019 m. laikotarpiu mažėjo. Didžiausias darbo krūvis buvo Vilniaus apygardos teisme (2017 m. – 10,39, 2018 m. – 9,42, 2019 m. – 9,22) ir Kauno apygardos teisme (2017 m. – 8,48, 2018 m. – 7,82, 2019 m. – 6,98). Mažiausias – Panevėžio apygardos teisme (2017 m. – 5,19, 2018 m. – 5,22, 2019 m. – 4,76) ir Šiaulių apygardos teisme (2017 m. – 6,64, 2018 m. – 6,21, 2019 m. – 5,63). Darbo krūvio vidurkis apygardų teismuose nagrinėjant bylas pirmąja instancija: 2019 m. – 7,42, 2018 m. – 7,92, 2017 m. – 8,33. Taigi, 2017–2019 m. laikotarpiu darbo krūvis apygardos teismuose viršijo apygardų teismų vidurkį tik viename apygardos teisme (Vilniaus apygardos teisme), kai tuo tarpu kituose apygardų teismuose darbo krūvis nesiekė apygardų teismų darbo krūvio vidurkio.

Darbo krūvis apygardų teismuose nagrinėjant bylas apeliacine instancija 2017–2019 m. laikotarpiu buvo didžiausias Kauno apygardos teisme, o darbo krūvis Vilniaus apygardos teisme tik nežymiai viršijo 2018 ir 2019 m. apygardų teismų darbo krūvio vidurkius (2018 m. + 0,59, 2019 m. + 0,62). Atkreiptinas dėmesys, kad realų darbo krūvį teisme parodo darbo krūviai nagrinėjant bylas tiek pirmąja instancija, tiek ir apeliacine instancija. Todėl duomenys apie darbo krūvį turėtų būti vertinami ir analizuojami sistemiškai. Pažymėtina, kad 2017–2018 m. didžiausias darbo krūvis, nagrinėjant bylas pirmąja ir apeliacine instancija, lyginant statistinius duomenis visų apygardų teismų kontekste, buvo Kauno apygardos teisme, o 2019 m. situacija pakito ir didžiausias darbo krūvis tapo Vilniaus apygardos teisme. Taigi, 2017–2019 m. laikotarpiu didžiausi darbo krūviai iš esmės buvo tik dviejuose apygardų teismuose – Vilniaus ir Kauno.

Remiantis LITEKO statistiniais duomenimis, 2018–2019 m. laikotarpiu daugiau nei pusėje apylinkių teismuose darbo krūviai viršijo apylinkių teismų darbo krūvio rodiklius (2018 m. – 6 iš 12 teismų, 2019 m. – 5 teismuose). Apylinkių teismų darbo krūvio vidurkis 2018 m. buvo 39,83, 2019 m. – 36,70. Vidurkius viršijo, pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismas, kurio darbo krūvis 2018 m. buvo 41,95, 2019 m. – 40,42; Vilniaus regiono apylinkės teismas, kurio darbo krūvis 2018 m. buvo 43,12, 2019 m. – 38,43; Kauno apylinkės teismas, kurio darbo krūvis 2018 m. buvo 41,11, 2019 m. – 39,82; Marijampolės apylinkės teismas, kurio darbo krūvis 2018 m. buvo 46,40, 2019 m. – 38,75.

Pastebėtina, kad bylos dėl didelių ieškinių sumų dažniausiai kyla tarp verslo subjektų, kurių koncentracija yra didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Taigi, padidinus ieškinio sumą iki 100 000 eurų, didžioji dauguma bylų būtų nagrinėjamos didžiųjų miestų apylinkės teismuose (pvz., Vilniaus miesto apylinkės, Vilniaus regiono, Kauno apylinkės), kurių darbo krūvis ir taip yra labai didelis.

Atsižvelgiant į tai, Teisėjų tarybos vertinimu, tikėtina, kad greitesnio šių bylų nagrinėjimo dėl padidėjusio apylinkių teismų darbo krūvio nebūtų pasiekta.

Taip pat reikėtų įvertinti, ar siūlomas CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimas nepadidintų apygardų teismų, kaip apeliacinės instancijos teismų, darbo krūvio. Dėl civilinių bylų nagrinėjimo specifikos procese yra priimama nemažai tarpinių procesinių sprendimų, kurių dauguma yra skundžiami apeliacinės instancijos teismui. Todėl apylinkių teismams šias bylas nagrinėjant pirmąja instancija ir bylos šalims teikiant atskiruosius ir/ar apeliacinius skundus dėl pirmosios instancijos priimtų tiek tarpinių, tiek galutinių procesinių sprendimų, apygardų teismų, kaip apeliacinės instancijos teismų, darbo krūvis galimai žymiai išaugtų. Taigi, siūlomas CPK pakeitimas nepasiektų iškelto tikslo – sumažinti apygardų teismų darbo krūvį, bet priešingai, galimai sukeltų atvirkštinę reakciją – padidintų apygardų teismų, kaip apeliacinės instancijos teismų, darbo krūvį, o tai, tikėtina, lemtų bylų nagrinėjimo kokybės rodiklių nepageidaujamus pokyčius.

Atsižvelgiant į tai, Teisėjų tarybos vertinimu, tik atlikus išsamią apylinkių ir apygardų teismų 2017–2019 m. statistinių duomenų (darbo krūvių ir kaip CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimas paveiktų darbo krūvio rodiklių pasikeitimus apygardų teismuose ir apylinkių teismuose) analizę, galima būtų svarstyti dėl CPK 27 straipsnio 1 dalies pakeitimo tikslingumo.

Dėl siūlomo ieškinio sumos dydžio

Aiškinamajame rašte nurodoma, kad, išaugus šalies ekonomikai, didėjant prekių ir paslaugų kainoms bei kylant vidutiniam darbo užmokesčiui, tikslinga peržiūrėti CPK 27 straipsnio 1 punkte nustatytą ginčo sumą, lemiančią bylų teisingumą apygardų teismams, ir spręsti dėl jos padidinimo. Kartu pažymima, kad ginčai paprastai vyksta dėl teisės, o ne dėl konkrečios sumos, taigi, ieškinio suma daugeliu atvejų neatspindi ginčo sudėtingumo ir kompleksiskumo, kuris suponuotų poreikį jį nagrinėti aukštesnės instancijos teismuose.

Teisėjų taryba, iš esmės pritardama argumentams, kad ieškinio sumos dydis savaime nelemia bylos sudėtingumo, ir kad išaugusi šalies ekonomika, padidėjusios prekių ir paslaugų kainos bei kylantis vidutinis darbo užmokestis sudaro prielaidas padidinti ieškinio sumos minimalią ribą, atkreipia dėmesį į šiuos svarbius aspektus.

2014 m. spalio 16 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo Nr. XII-1241 1 straipsnyje įstatymo leidėjas buvo įtvirtinęs 43 500 eurų ieškinio sumą, o 2016 m. lapkričio 8 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo Nr. XII-2751 ją sumažino iki šiuo metu numatyto 40 000 eurų dydžio. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad aiškinamajame rašte nepateikta jokių konkrečių ekonomikos augimą, darbo užmokesčio ar kainų didėjimą patvirtinančių statistinių duomenų, nėra aišku, kuo grindžiamas poreikis praėjus tik 3 metams po ieškinio sumos sumažinimo ją žymiai padidinti.

Antra, pastebėtina, kad praktikoje civilinių bylų nagrinėjimas ginčo teisenos tvarka, esant didesnei ieškinio sumai, iš esmės visada užtrunka ilgesnį laikotarpį, negu bylų, kuriose ginčijama mažesnė piniginė suma, nagrinėjimas. Kuo didesnė ieškinio suma, tuo šalys intensyviau įgyvendina įrodinėjimo pareigą, nustatytą CPK 12 straipsnyje, įrodinėjant ieškinio (priešieškinio) pagrindą sudarančias aplinkybes, keliama sudėtingesni teisės klausimai. Dėl šių priežasčių bylos nagrinėjimas trunka žymiai ilgiau nei, pavyzdžiui, bylų nagrinėjimas dokumentinio proceso tvarka, dėl teismo įsakymo išdavimo, ypatingosios teisenos tvarka ar bylose, kuriose ginčas yra dėl nedidelių sumų priteisimo (iki 2 000 eurų). Taigi, nesant atliktos civilinių bylų, kurių ieškinio suma nuo 40 000 eurų iki 100 000 eurų, sudėtingumo analizės, nėra pagrindo daryti išvadą, kad šios bylos nėra sudėtingos teisine prasme ir kompleksiškos, o tai nulemia poreikį jas nagrinėti aukštesnės instancijos teismuose.

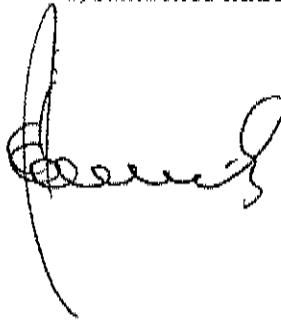
Taip pat turėtų būti išanalizuota ir įvertinta Europos Sąjungos valstybių narių praktika, t. y. teismuose taikytina ieškinių riba, nuo kurios bylos tampa teisingos aukštesnės instancijos teismui. Pvz., Rumunija ir Vengrija turi ieškinių ribas perkopiančias 40 000 eurų, o daugelyje kitų valstybių

ieškinio riba yra dar žemesnė nei 40 000 eurų (Lenkija - apie 17 000 eurų, Malta - 15 000 eurų, Liuksemburgas ir Prancūzija - 10 000 eurų).

Taigi, Teisėjų tarybos vertinimu, tik išanalizavus minėtų bylų sudėtingumą ir įvertinus Europos Sąjungos valstybių praktiką, galima būtų spręsti dėl CPK 27 straipsnio 1 dalyje nustatytos ginčo sumos padidinimo iki tam tikros sumos.

Apibendrinant, Teisėjų tarybos vertinimu, nesant pakankamai objektyvių duomenų, pagrindžiančių teigiamą poveikį teismų sistemai, Įstatymo projekto Nr. 20-2545 siūlymui dėl CPK 27 straipsnio 1 punkto pakeitimo nepritartina. Siūlytina apsvarstyti galimybę šio rūšinio teisingumo pakeitimą spręsti vienu metu ir kompleksiskai su kitomis Teisingumo ministerijos teisėkūros iniciatyvomis, kuriomis siekiama spręsti teismų darbo krūvių problemas, o būtent, teismams nebūdingų funkcijų mažinimu, perduodant tam tikrus klausimus spręsti neteisminėms institucijoms, pvz., teismo leidimus, santuokos nutraukimą bendru sutarimu, teismo įsakymus.

Pirmininkas

Algimantas Valantinas

Vaida Struckienė, tel. (8 5) 251 4125, el. p. vaida.struckiene@teismai.lt

(originalas siunčiamas nebus)